

The Cultural Is Political: Intersections of Russian Art and State Politics

Irina Anisimova & Ingunn Lunde (red.)
Slavica Bergensia 13
Bergen: Universitetet i Bergen 2020
200 Sider. ISBN 9788290249392

Omtalt af **Vera Skvirskaja** [ph.d., Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns Universitet, bdq883@hum.ku.dk]

Artikelsamlingen består af otte kapitler, der samlet har til formål at afdække kulturpolitik, intellektuelle tendenser og politiske ideologier i nutidens Rusland ved at analysere en række kulturprodukter, såsom film, litteratur, musik (rap), hukommelseskultur og online-erindringskrig (memory wars). Med dette mål for øje argumenterer redaktørerne i lighed med Jacques Rancière for, at »kunst« og »kulturelle former« i sig selv er tvetydige – det vil sige i stand til at relatere til politiske ideologier på ikke entydige måder. De anfører, at artikelsamlingens bidrag til de nylige diskussioner om kunstens kritiske holdning til traditionalisme/konservatisme (og dermed autoritarisme) i Rusland netop består i dens engagement i den kulturelle praksis, der ikke uden videre kan henføres til hverken konservativ kultur eller protestkultur. Det centrale er ikke de intentioner, der er indlejret i kunsten eller en kunstform (f.eks. apolitisk kunst), men de faktiske sociale effekter og den offentlige resonans.

Bidragyderne anlægger både top-down- og bottom-up-perspektiver. Jardar Østbø skitserer i sit kapitel de skematiske top-down-tilgange til »kulturel suverænitæt« og udvider Richard Sakwas begreb »dobbeltstaten« – uoverensstemmelsen mellem lovene og statens evne eller vilje til at administrere lovene – ved at spore en »kulturel« kontinuitet tilbage til de »lovløse« 1990'ere og fokusere på, hvordan staten monopoliserer overskridelsen i international og indenrigspolitisk sammenhæng.

Ulrich Schmid fremhæver en anden uoverensstemmelse, der stammer fra 1990'erne (jf. f.eks. Jeltsins kontroversielle opfordring til Ruslands nationale idé) – den mellem det russiske forfatningsmæssige forbud mod statsideologi (artikel 13)

og statens igangværende forsøg på at formulere politiske ideologier, hvoraf nogle smelter sammen med kulturpolitik/idéer om kulturel suverænitet og patriotisk mainstream. Schmid udgraver Pitirim Sorokins idé om »sandhedssystemer« for analytisk at spidde denne ligefremme uoverensstemmelse såvel som hans mini-casestudier baseret på propagandistisk-patriotiske film og romaner, der af mange russere opfattes som klare eksempler på patriotisk propaganda.

Kåre Johan Mjørs casestudie af den russiske akademiske verden repræsenteret ved flere tekster, der er produceret af forskere ved to akademiske institutioner (Moskvas statsuniversitet og Videnskabernes Akademi), udforsker sam-konstruktionen af magt. Under arbejdet med idéen om den »unikke russiske civilisation« tegner Mjør konturerne af resonans mellem stat og samfund. Mjør anerkender, at den russiske akademiske verden er et heterogent fænomen, men samtidig viser han en meget nær overensstemmelse mellem statens og den akademiske verdens opfattelse af idéen om den russiske civilisation. I konklusionen står dette dog i modsætning til de tilsyneladende mere skeptiske synspunkter hos to tredjedele af »almindelige russere« (hvis vi tager resultaterne af sociologiske undersøgelser fra 2013–2014 for pålydende).

Det bidrag, der måske kommer tættest på artikelsamlingens formål, er Dinara Yangeldinas diskussion af den russiske rapscene, forståelsen af race og trollingpolitikken. Yangeldina bevæger sig ud over den sædvanlige modsætning mellem populærkultur som et undertrykkelsesredskab eller en modstandsform. I stedet beskæftiger hun sig specifikt med heterogeniteten og kompleksiteten i det russiske hiphopmiljø samt med den russiske internethumor indviklede verden. Online-græsrodscommentatorer troller på samme tid den vestlige politiske korrekthed og fremsætter kritiske kommentarer til det russiske samfund ved (ofte fejlagtigt) at fremstille russisk rap som racistisk og nazistisk. Hiphopmiljøets reaktioner fremhæver de russiske rappers etniske mangfoldighed og de tværkulturelle forskelle i betydningen af »sort« og »hvid« på tværs af geopolitiske skel.

Irina Anisimova beskæftiger sig med den mediestorm, som en tv-serie, der belyser flere problematiske spørgsmål i Ruslands sovjetiske historie, har udløst: det stalinistiske Gulag og en under Stalin forfulgt minoritetskultur (tatarerne). Kapitlet er en kombination af en litterær analyse af den historiske roman *Zulejkha åbner øjnene* (*Zulejkha otkrivajet glaza*) af Guzel Jakhina og de populære reaktioner på sociale og traditionelle medier på filmatiseringen af den. Anisimova identificerer tre centrale beskyldninger rettet mod serien: »propagandistisk lort«, »antisovjetisk russofobi« og »koloniale, antimuslimske/antitatariske foranstaltninger«. Med udgangspunkt i Stephen Norris (2013), der analyserer historiske blockbusters i Rusland, konkluderer hun, at mediestormen, forargelsen og skandalen omkring serien kan forklares ved manglen på en offentlige sfære (f.eks. i den akademiske verden og i mainstream-medierne), hvor man fuldt ud kunne bearbejde den sovjetiske histories rædsler.

Anden Verdenskrig – et af de mest fremtrædende temaer i Ruslands officielle erindringspolitik – er emnet for Johanne Kalsaas' kapitel, der metodologisk beskæftiger sig med studier af digital erindringskrig (memory wars). I dag i Norge er den

sovjetiske befrielse af Nordnorge for ca. 75 år siden placeret mellem den offentlige anerkendelse af denne sovjetiske bedrift og den officielle utilfredshed med den aktuelle russiske geopolitik. Efter en lynintroduktion til den historiske begivenhed følger Kalsaas, hvordan konflikten omkring mindehøjtideligheden udspiller sig på polyfone russiske sociale medier, og hvordan det norske befrielsesjubelåm belyser centrum-periferi-diskrepansen i Rusland og udenfor.

Stehn Aztlan Mortensen fokuserer på en særlig variant af ideologisk uklar positionering i russisk fiktion, som han kalder »nihilistisk ompositionering«. Her er det forfatteren Vladimir Sorokin, der i sin fortælling *Hvid Kvadrat* diskuterer samtidig russisk politik uden at give noget politisk-etisk anker for sin fortælling. Selvom Rusland diskuteres i skarpe politiske termer, gives der ingen fortolkning. Efter at have dvælet ved forskellige definitioner af postmodernisme stiller Mortensen spørgsmålet: Hvordan skal fortællingen læses og forstås? Vi erfarer, at Sorokin selv fandt dette spørgsmål irrelevant, måske dumt, men det er ikke et godt svar for en litterær analytiker. Mortensen uddyber de allegoriske elementer ved det hvide kvadrat og »hvidhed« for at fremhæve Sorokins kritiske tilgang til den virkelighed, der produceres af det russiske propagandatv.

Ingunn Lunde diskuterer et helt andet eksempel på »uklarhed« i russisk fiktion i sin analyse af Sergei Lebedevs roman *Ved glemslens rand (Oblivion)*, der er en af efterkommernes posttestimoniale vidnesbyrd om Gulag og den sovjetiske terror. Der er tale om en vis uklarhed i den litterære genre, der blander elementer fra det, som Alexander Etkind konceptualiserede som »magisk historicisme« på den ene side og de kritiske refleksioner over det moderne samfund på den anden side. Mens litteratur er et vigtigt redskab i hukommelsespraksis i det postsovjetiske Rusland, er den magiske historicisme blevet en populær genre blandt de forfattere, der beskæftiger sig med kulturel hukommelse og repræsentationer. Lunde diskuterer også Lebedevs fokus på de måder, hvorpå folk håndterer fortiden i dag, og ikke mindst ords begrænsninger i erindringen af traumatiske begivenheder. Fortællingen fremkalder fortiden i nutiden – »indsigten« – gennem beskrivelser af taktile oplevelser. Lunde viser os, hvordan Lebedev præsenterer »individets arbejde med at huske« (the individual labour of remembering) som en modvægt til den officielle erindringskultur.

Artikelsamlingen gør et godt arbejde ved at fremhæve de ideologiske kompleksiteter i forskellige kulturelle områder og er en fremragende introduktion til det postsovjetiske kulturområde for studerende af samtidens Rusland. Da de fleste case-studier henviser til begivenheder og praksis, der enten er dystre eller tragiske, kan samlingen suppleres med nyere forskning om og teoretisering af politisk tvetydig on- og offline-humor i Rusland for at få et bredere indtryk af den gennemgribende ideologiske usikkerhed og uklarhed i russeres subjektpositionering.